

Pilar Sada

N MUSEU PER A TÀRRACO: EL MUSEU NACIONAL ARQUEOLÒGIC DE TARRAGONA I EL SEU PROJECTE EDUCATIU

Cada vegada més, els museus i el patrimoni en general es contemplen com a una eina educativa al servei de col·lectius molt diversos, que cerquen entre els seus continguts camins de coneixement que facilitin un aprenentatge actiu en diferents etapes de la vida.

Els museus, conscients d'aquest paper, han anat desenvolupant en els darrers anys tota una sèrie de propostes per fomentar un ús participatiu i entenedor del patrimoni del qual són dipositaris.

En el cas del Museu Nacional Arqueològic de Tarragona (MNAT) el projecte s'ha centrat a facilitar el coneixement del que va ser la ciutat romana de Tàrraco i el seu paper en la romanització de la península Ibèrica. Un viatge a la cultura romana que vol contribuir a la difusió d'una part important del nostre passat, que tant ha influït en la nostra realitat actual.

Es duen a terme unes propostes que volen implicar els participants en l'elaboració del seu procés d'aprenentatge i que els posa en relació amb aquelles fonts directes de la història que el Museu conserva i que es presenten en els diferents centres que el conformen. Això s'aconsegueix a través de les restes materials que han arribat fins a nosaltres, tant les que es conserven al Museu, com les que es troben disperses per la ciutat i pel territori.

Aquesta voluntat d'establir un lligam entre els objectes que es conserven en el Museu procedents de la ciutat romana de Tàrraco i el marc físic en el qual van conviure, ha estat sempre un dels objectius que ha presidit el programa de difusió i les propostes del Museu Nacional Arqueològic de Tarragona. La mateixa composició del Museu marca, ja, aquesta vocació territorial. En aquests moments el MNAT gestiona, a més del Museu Arqueològic, el Museu i Necròpolis Paleocristians, la vil·la romana dels Munts (Altafulla) i la vil·la romana de Cent-

celles (Constantí). Amb aquests quatre equipaments, el MNAT vol desenvolupar tota una sèrie de propostes, dirigides a diferents tipus de públic, amb la voluntat de fer una aproximació educativa, participativa i lúdica a una part de la nostra història, que es troba en la base de la nostra realitat cultural. Un projecte que parteix d'una sèrie de conviccions:

- La importància del coneixement de la història per a la formació global de les persones i per a l'adquisició d'un pensament crític.
- El valor dels museus i, en general, dels centres de conservació del patrimoni com a fonts directes per al coneixement del passat.
- El coneixement de la cultura material com a element fonamental per entendre qualsevol manifestació del passat.

D'aquestes premisses es deriva el projecte educatiu del MNAT, que té com a objectius principals facilitar el coneixement sobre el passat romà de la nostra ciutat, potenciar l'interès envers el patrimoni i la història i proposar el seu ús participatiu i lúdic als ciutadans d'avui.

Diferents mitjans per a un mateix objectiu

Encara que amb mancances importants d'infraestructura que, a hores d'ara, encara no s'han resolt –entre d'altres la restauració i remodelació del Museu i Necròpolis Paleocristians, o l'eterna reivindicació d'un nou Museu Arqueològic–, el MNAT ha dissenyat un pla de difusió centrat en les exposicions permanents dels seus diferents centres, en una programació extensa d'exposicions temporals, en els serveis i les activitats educatives –propostes actives dirigides a diferents tipus de públic–, en les publicacions i la utilització dels nous mitjans de comunicació. En aquest sentit, actualment, són molts els mitjans de què disposem per a la comunicació de continguts. És bo plantejar-se des dels museus i el patrimoni, en general, la seva

*Descobrint un dels
personatges del taller
Retrobem-nos a Tàrraco!
a través de la relació
amb els objectes del
museu i del contingut de
la seva maleta.*

utilització, reflexionant sobre la seva adequació a cadascuna de les propostes.

A partir dels quatre equipaments que actualment gestiona, el MNAT vol desenvolupar un discurs complementari a través de les exposicions permanents dels seus centres –que constitueixen allò que defineix l'àmbit del museu–, amb l'objectiu de potenciar la particularitat de cadascuna de les seues: el que va ser la vida d'una ciutat romana com Tàrraco –contingut de l'exposició permanent del Museu Arqueològic–; el món de la mort en l'època clàssica –exemplificat en el conjunt del Museu i Necròpolis Paleocristians, actualment en fase de remodelació (una mostra d'aquest projecte es troba oberta al públic en l'exposició «El món de la mort a Tàrraco»); l'estructura, el funcionament i la vida d'una vil·la de l'alt imperi, relacionada amb les elits administratives de Tàrraco –centrat en la vil·la romana dels Munts–; la construcció d'una gran vil·la de l'antiguitat tardana –discurs centrat en la vil·la romana de Centelles, conjunt del qual es conserven dues estances en la seva totalitat, una d'elles coberta amb la cúpula de mosaic de temàtica cristiana més antiga del món romà.

Pel que fa a la didàctica, un dels primers problemes que presenta el patrimoni arqueològic és la seva fragmentació. És difícil, si no és per als experts, fer entenedores unes restes que conservem només en part. Cal disposar dels codis d'interpretació, que facilitin la seva comprensió. La iconografia didàctica ha estat un altre dels mitjans utilitzats en aquest projecte. Una de les primeres qüestions que es va plantejar va ser la visualització de la ciutat de Tàrraco. La representació hipotètica de Tàrraco al segle II dC –editada l'any 1992– ha facilitat la comprensió del que era la ciutat en la seva globalitat, la seva articulació i el seu funcionament. Una representació que s'ha vist modificada per l'evolució de la investigació arqueològica, que en uns aspectes ha confirmat aquesta hipòtesi de treball i, en d'altres, ha fet rectificar la proposta, com s'observa en la segona edició de l'any 2001. En aquests moments el MNAT està treballant en l'elaboració de diferents propostes interpretatives a través de la iconografia didàctica, que serviran per facilitar la comprensió de diferents espais de la ciutat romana de Tàrraco i els seus usos.

Els mitjans audiovisuals són eines molt atractives i un poderós mitjà de comunicació, molt directe i efectiu, que cal tenir en compte i utilitzar a l'entorn del patrimoni. En la seva voluntat de presentar Tàrraco i de contextualitzar el seu patrimoni, el MNAT ha realitzat diversos programes audiovisuals, que han anat evolucionant des de la utilització de la imatge fonamentalment com a descriptor, fins a la potenciació de la seva

capacitat de provocar sensacions i emocions. És la intenció de la proposta que actualment s'ofereix, com a introducció a la visita al Museu i que serveix, també, per iniciar un posterior recorregut pels diferents conjunts i monuments que resten de la ciutat de Tàrraco. Amb el poètic títol de *Tarraco, ciuitas ubi uer aeternum es* (Tàrraco, la ciutat on la primavera és eterna), inspirat en la descripció que el poeta romà P. Anneus Florus va fer de Tàrraco al segle II dC, es presenta la ciutat a través de les vivències de l'emperador Adrià –que hi va residir durant l'hivern del 122-123 dC– que narra en primera persona, d'una manera directa i molt propera el que devia ser la ciutat en aquells moments.

Dins d'un dels llenguatges preferents, utilitzats en l'àmbit dels museus i del patrimoni –el llenguatge expositiu–, el MNAT ha desenvolupat una programació d'exposicions temporals, articulada a l'entorn de diferents línies temàtiques: Col·leccions, Monuments a l'abast, Homenatges, Reflexions, Arqueo-

Encaixant els jaciments i les escenes de la vida quotidiana al taller Encaixa la història!

Caius Valerius Avitus fa d'amfitrió a la vil·la dels Munts.

logia/fotografia, Antiguitat/contemporaneïtat, Altres cultures, o La memòria compartida, entre d'altres. Entre els seus objectius, el desig d'aprofundir en els aspectes que mostra el conjunt del discurs del MNAT; l'interès per mostrar aspectes nous o d'actualitat; la possibilitat d'introduir noves maneres de mirar el patrimoni i la voluntat de plantejar reflexions sobre el passat que puguin tenir interès per al públic d'avui. Un exemple d'aquesta programació podria ser La mirada de Roma, projecte que el MNAT va desenvolupar juntament amb el Museo Nacional de Arte Romano de Mérida i el Musée Saint-Raymond de Toulouse, que volia ser una aproximació a l'escultura romana i, més concretament, a la representació personal –el retrat–, però que, en definitiva, plantejava el tema de la utilització i el poder de les imatges. Un tema tan present en la nostra societat. O el darrer dels projectes presentats, Tàrraco i l'aigua –una exposició realitzada en col·laboració amb l'ICAC–, que parteix de la voluntat de fer una reflexió entorn al tema de l'aigua en l'època romana a la ciutat de Tarragona, presentant tota una sèrie de novetats produïdes per l'arqueologia tarragonina en els darrers anys entorn a aquest tema –la redescoberta del llac subterrani, la localització d'unes termes imperials o la descoberta de la font monumental–, i que planteja, per altra banda, una qüestió de gran actualitat, ja que vivim un moment de gran preocupació entorn al tema dels recursos hídrics i del seu aprofitament.

Fulls promocionals dels centres i de les activitats, tríptics informatius dels diferents equipaments i de les exposicions, publicacions periòdiques i catàlegs, guies i d'altres materials volen convertir-se en eines de difusió i coneixement.

També el desenvolupament de propostes que tinguin en compte els nous mitjans

de comunicació es troba entre els interessos que marquen les actuacions del MNAT. En aquest sentit el Museu disposa d'una pàgina web –des del desembre de 1996–, que s'ha anat renovant en els seus continguts, que constitueix un mitjà de comunicació i relació molt important –tant pels continguts del Museu, com per les seves activitats– i que, en la actualitat, està en fase de total renovació.

Activitats i serveis

En la línia de fer reviure l'època romana, partint de les diverses necessitats dels grups que s'interessen cada vegada més pel patrimoni, pel passat, per la història, el MNAT ha anat desenvolupant tota una sèrie d'activitats, amb l'objectiu d'arribar a una major diversitat de públics.

Aquestes propostes s'han centrat en els tallers, activitats que parteixen de la idea de la necessitat d'implicar el participant, en el procés d'aprenentatge, de convertir-lo en protagonista de l'activitat, fent que reflexioni, que es qüestionari les coses, que investigui, triï i participi activament. Que passi de la simple observació passiva, a l'activitat viscuda i, per tant, feta seva. Les activitats proposades utilitzen recursos molt variats, amb l'objectiu de provocar la participació activa dels grups i la comprensió dels conceptes que es volen comunicar a partir de les pròpies vivències.

En aquests moments el MNAT ofereix vuit tallers permanents, que desenvolupen aspectes diversos de Tàrraco i el món romà i que es porten a terme als diferents equipaments del Museu. Unes propostes que van des de la introducció de la metodologia científica fins a les visites teatralitzades.

Partint sempre de l'objectiu de posar en contacte el públic amb els elements patrimonials, aquestes propostes tenen molt en compte la seva formalització, en el sentit d'oferir tota una sèrie de recursos que permetin un alt grau de participació, de reflexió, de qüestionar-se les coses, que incorpori els participants en el seu procés d'aprenentatge.

Aquests són els objectius d'activitats com Encaixa la història!, un taller que ens convida a comprovar què és l'arqueologia i de quina manera ens ajuda a comprendre la nostra evolució, a la vegada que ens posa en contacte amb els mètodes d'investigació, els procediments d'anàlisi, la formulació d'hipòtesis i la seva verificació. Tot a partir de la utilització d'un moble de calaixos, on es troba representada una estratigrafia ideal, que serveix de guia per «encaixar» espais que pertanyen a diferents èpoques, així com escenes de l'evolució de la societat en aquests diferents moments històrics, que és, en definitiva, allò que ens facilita el treball arqueològic. L'activitat es completa amb l'excavació i la interpretació de tres «jaciments»

Ordenant els déus de l'Olimp al taller Posa ordre a l'Olimp!

preparats en tres contenidors. La vinculació dels objectes apareguts a l'excavació amb la interpretació dels jaciments, acaba vinculant-se amb els objectes exposats al Museu i la interpretació sobre la ciutat romana de Tàrraco.

En el mateix Museu Arqueològic es desenvolupen altres activitats que van des de la introducció del concepte de l'herència, del passat (en l'activitat Divertim-nos amb els romans!), fins a la proposta del retorn a Tàrraco, amb propostes com Retrobem-nos a Tàrraco! o Viatja a Tàrraco!

Per als més petits, Divertim-nos amb els romans!, permet apropar-nos a l'època romana, a través d'un dels temes permanent en totes les cultures: el joc. La narració sobre la vida d'un personatge similar als participants en el taller, serveix per introduir el món del joc, la diversió en època romana i permet fer el lligam amb els objectes conservats en el Museu que ens apropen a aquest tema. L'experimentació amb models, rèpliques de jocs romans, permet observar la similitud i la pervivència d'aquests jocs, així com recuperar-ne d'altres de perduts o modificats pels jocs actuals, i ens permet posar-nos en contacte directe amb el món romà.

El poder i la utilització de les imatges, així com l'apropament al món romà d'una manera lúdica i participativa, són els components del taller Vine al Museu i... queda't de pedra!, en el qual la proposta final és la realització del retrat propi com a romà, per part de cada participant, amb el que això significa de coneixement de l'escultura romana, del seu significat, del seu valor comunicatiu, així com, de la composició social, de l'estructura urbana de Tàrraco i dels seus elements.

La mitologia clàssica, tan ben representada en la iconografia tarraconense, és el tema a què ens apropem en els tallers Per Júpiter!... entrarem a l'Olimp? i Posa ordre a l'Olimp! La primera proposta –pensada per als més petits i per a grups de famílies–, un joc amb dotze proves –com els dotze treballs d'Hèrcules–, serà el mitjà per poder entrar a l'Olimp i relacionar-se amb els déus. En el segon taller, sis itineraris mitològics –Minerva, deessa de la saviesa; Apol·lo i Diana, els germans resplendents; Venus, deessa de l'amor; Bacus, l'alegria de viure; Plutó i Proserpina, el regne dels morts i Hèrcules, un heroi esforçat– i la utilització d'un joc d'enigmes, permeten als participants descobrir les històries que s'amaguen en els recorreguts, trobant els diferents personatges – presents a les sales del Museu –, per acabar, finalment, ordenant la família dels déus olímpics, en la seva morada, el mont de l'Olimp. Unes propostes que parteixen de l'actualitat i vigència de molts mites i llegendes.

Fins i tot el retorn a Tàrraco és present a través de la proposta d'un viatge/itinerari per les sales del Museu. En el taller Retrobem-nos a Tàrraco!, sis personatges –que representen la totalitat de la població de Tàrraco– s'amaguen a sis maletes que, amb els objectes que contenen, serveixen per realitzar el viatge. Un joc de pistes i la seva relació amb els objectes del Museu van definint cadascun dels personatges: a quina classe social pertanyen, on viuen, a què es dediquen, com és casa seva, què mengen, com es diverteixen, com vesteixen..., tot a través de l'empatia, d'experimentar personalment cadascun d'aquests elements –a partir de còpies–, de desxifrar allò que ens proporcionen les fonts. Finalment la recuperació d'aquests sis personatges –tres dones i tres homes: una matrona, una nena, una esclava, un alt càrrec de la ciutat, un comerciant i un mestre d'obres–, ens permetrà retrobar-nos amb Tàrraco i la seva societat. O de l'activitat Viatja a Tàrraco! –pensada per al públic familiar–, que s'ofereix en els mesos d'estiu i que proposa un itinerari per les sales del Museu de la mà d'una exploradora, amb l'objectiu de descobrir Tàrraco.

La vil·la romana de Centcelles, per les seves característiques, ens permet fer un apropament a l'arquitectura i la decoració d'edificis en època romana. Al taller de Terenci Càndid..., activitat proposada en aquest equipament, ens permet fer una experimentació sobre aquesta temàtica partint del descobriment d'un personatge –Terenci Càndid–, que resultarà ser l'hipotètic arquitecte del conjunt. En aquest cas, l'element generador de l'activitat és un bagul que conté tots els elements que pertanyen a aquest personatge, de la mà del qual descobrirem l'arquitectura de la vil·la, experimentarem sobre la construcció dels murs, de les columnes, de l'arc, la volta, la teulada, la pintura i el mosaic.

El museu i Tàrraco de la mà d'una exploradora al taller Viatja a Tàrraco!

Fent-ho de manera pluridisciplinària, lligant aspectes com la geometria, la tecnologia, les ciències socials o l'expressió plàstica.

Els Munts, a partir del coneixement que les darreres investigacions ens han proporcionat, ens permet apropar-nos al funcionament d'una vil·la de l'Alt Imperi –concretament del segle II dC–, d'una manera molt directa. Coneixem els seus propietaris –Caius i Faustina–, tenim una idea bastant aproximada de com seria casa seva, podem interpretar el seu ús i funcionament. Qui millor que els mateixos senyors de la casa per fer de guies? Caius i Faustina, us conviden a la vil·la, és l'activitat proposada, on Caius i Faustina, com a bons amfitrions fan revivre la vida de casa seva a partir d'olors –el jardí–, elements constructius –els mosaics–, objectes personals –joguines, monedes–, estris i hàbits de neteja –els banys, les termes... Una oportunitat d'experimentar de prop la vida quotidiana en època romana. A l'estiu, aquesta activitat es proposa al capvespre dels dissabtes, fora de l'horari d'obertura al públic del conjunt i, al finalitzar el recorregut, els senyors de la casa ofereixen un refrigeri, en què es poden degustar un vi i un refresc fets a partir de receptes romanes i diferents fruits de la terra.

Les exposicions i activitats temporals han generat i generen, també, altres propostes, dirigides al públic escolar i al públic familiar, que serveixen per plantejar d'altres temes que difícilment es poden articular en les propostes que parteixen de l'exposició permanent i, al mateix temps, serveixen per experimentar amb noves formalitzacions.

Tot aquest programa, que s'ofereix sota el nom de «Museu Nacional Arqueològic de Tarragona: un viatge a la cultura romana», va ser guardonat en la passada edició del Saló Expodidàctica amb el premi al Millor Servei, atorgat per Premi Innova, uns pre-

mis que per primera vegada van ser convocats amb l'objectiu de reconèixer la vessant didàctica, creativa i innovadora de qualsevol servei adreçat a la comunitat educativa.

Aquest reconeixement ens confirma, encara més, en el nostre compromís i voluntat de treballar en aquest sentit, per tal de facilitar eines que puguin ser útils per a l'educació i la formació.

Unes propostes que es dirigeixen als escolars, als grups d'educació en el lleure, a les famílies, als turistes, etc. amb programes específics que volen cobrir demandes i interessos diversos, en el convenciment que els museus i els centres patrimonials han de ser instruments al servei de l'educació, on es pugui posar en contacte el públic amb les fonts directes de la història. A través de propostes concretes, centrades en un tema o objectiu precís, que permetin un alt grau de participació, recerca i reflexió. Que es puguin plantejar des de punts de partida diversos i que, per tant, es puguin aplicar a aquesta diversitat d'interessos.

Tot això amb la voluntat d'incitar a l'interès i a la valoració de la història i de l'arqueologia per part de la societat d'avui.

PILAR SADA

Bibliografia

- MASSÓ, J. & SADA, P.: «El Museo Arqueológico de Tarragona: un siglo y medio de historia», *La cristalización del Pasado: Génesis y desarrollo del marco institucional de la arqueología en España*. Málaga, 1997: 149–162.
- REMOLÀ, J. A. & SADA, P.: «El Renacimiento de Tàrraco, 1563. Lluís Pons d'Icart y Anton Van den Wyngaerde», *Revista de Arqueología*, núm. 272, 2003: 26–35.
- SADA, P.: «Exposiciones temporales en el Museo Nacional Arqueológico de Tarragona: criterios y ejemplos», *Coloquios Galegos de Museos*. Vigo. Consello Galego de Museos, 1992: 155–172.
- SADA, P.: «Aspectes de la utilització del Patrimoni en la difusió de la història i de l'arqueologia: el cas de Tarragona», *Miscel·lània Arqueològica a Josep M. Recasens*. Tarragona, 1992: 131–143.
- SADA, P.: «Una eina d'aproximació a la història: els tallers del Museu Nacional Arqueològic de Tarragona (MNAT)», *L'Avenç*, núm. 216, juliol-agost de 1997: 66–68.
- SADA, P.: «El Museu Nacional Arqueològic de Tarragona: propuestas didácticas en torno al Patrimonio romano». *Íber. Didáctica de las Ciencias Sociales, Geografía e Historia*, núm. 15, gener 1998: 71–78.
- SADA, P.: «Arqueologia, museus i escoles: Experiències, propostes i perspectives», *Actes II Jornades d'Arqueologia i Pedago-*

Vista de l'espai dedicat a L'aigua a casa de l'exposició Tàrraco i l'aigua.

gia. Barcelona, 3 i 4 de desembre de 1996. Museu d'Arqueologia de Catalunya. 1998: 97-107.

SADA, P.: «Revivre l'époque romaine: Expositions temporaires et activités didactiques du Musée National Archéologique de Tarragone». *Archäologiscge Museen und Stätten der römischen Antike: Auf dem Weg vom Schatzhaus zum Erlebnispark und virtuellen Informationszentrum? 2 Internationalen Colloquiums zur Vermittlungsarbeit in Museen*. Colònia, 3-6 maig 1999. Bonn, 2001: 235-241, taf. XXIV i XXV.

SADA, P.: «El juego, una estrategia para la introducción a la historia: Divirtámonos con los romanos!». *V Jornadas sobre Desafíos del juguete en el siglo XXI. Juegos y juguetes para los contenidos escolares*. València, 2003: 35-45.

SADA, P.: «La utilización del Patrimonio Arqueológico en el aprendizaje de la historia: Experiencias del Museo Nacional Arqueológico de Tarragona». *Cursos sobre el Patrimonio Histórico 7. Actas de los XIII Cursos Monográficos sobre el Patrimonio Histórico (Reinosa, julio-agosto 2002)*, Santander, 2003: 135-148.

TARRATS, F.: *Tarragona: Museus i territori. Fòrum. Temes d'història i d'arqueologia Tarragonines*. 2. Tarragona, 1986.

TARRATS, F. et alii: «Museo y territorio: actividades expositivas en torno a un concepto abierto de Museo», *La exposición. IX Jornadas DEAC Museos*, Jaén, 1996: 449-462.

TARRATS, F., MASSÓ, J. & SADA, P.: «La mirada de Roma. Retratos romanos de los museos de Mérida, Toulouse y Tarragona», *Revista de Arqueología* (Madrid), núm. 171, juliol 1995: 46-51.

L'exposició La mirada de Roma, una reflexió sobre el poder de la imatge.